

Västerås kommun
kontaktcenter@vasteras.se

2024-05-29
Dnr SI 2022:8458

Uppföljningsbeslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid Widénska gymnasiet
med Västerås kommun som huvudman

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Widénska gymnasiet avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Granskningen genomfördes under höstterminen 2023.

Vid granskningen identifierade Skolinspektionen två utvecklingsområden som angetts i beslut den 17 oktober 2023, dnr SI 2022:8458.

Skolinspektionen har begärt att huvudmannen för Widénska gymnasiet senast den 1 april 2024 ska redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån identifierade utvecklingsområden. Västerås kommun har kommit in med en sådan redovisning den 22 mars 2024.

Beslut efter uppföljning:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Utvecklingsområde 1:

Rektorn, lärarna och skolbibliotekarien behöver utveckla samarbetet för att skapa en gemensam förståelse i frågor som rör undervisning i källkritiskt förhållningssätt.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet.

Utvecklingsområde 2:

Lärarna och skolbibliotekarien behöver utveckla undervisningen genom att inkludera teoretiska resonemang och praktiska exempel för att ge eleverna verktyg att på ett medvetet sätt söka information i olika källor.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med Skolinspektionens bedömning av vad som behövs för att höja kvaliteten inom bedömningsområdet.

Utvecklingsområde 3:

Lärarna behöver utforma uppgifter som ger eleverna möjlighet att använda källkritik i förhållande till olika sorters källor, så som bild, film, ljud och multimodala källor.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Ytterligare kvalitetshöjande åtgärder behövs.

Skolinspektionens samlade bedömning är att ytterligare åtgärder behövs för att höja kvaliteten. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen tar ansvar för ett fortsatt utvecklingsarbete. Skolinspektionen avslutar därmed granskningen, men kommer att fortsätta följa huvudmannen i sin samlade risk- och väsentlighetsanalys.

Bakgrund

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Rektorn, lärarna och skolbibliotekarien behöver utveckla samarbetet för att skapa en gemensam förståelse i frågor som rör undervisning i källkritiskt förhållningssätt.

I huvudmannens redovisning av åtgärder framgår att rektorn, lärarna och skolbibliotekarien har påbörjat en utveckling av samarbetet gällande undervisning i källkritiskt förhållningssätt i syfte att skapa en gemensam förståelse.

Huvudmannen beskriver att en handlingsplan för samverkan kring undervisning i källkritik, lärare emellan och mellan lärare och skolbibliotekarien, har upprättats och införlivats i skolans rutiner för systematiskt kvalitetsarbete. Inför nästa läsår planerar huvudmannen för att utöka samarbetet mellan rektorn, lärarna och bibliotekspersonal. Det kommer bland annat innefatta att bibliotekspersonal genomför biblioteksvisning och information om informationssökning för alla elever i årskurs 1, att bibliotekspersonal och lärare samverkar kring undervisning om olika källtyper för alla elever i årskurs 2 inom ramen för ämnena svenska, historia och samhällskunskap samt att bibliotekspersonal är involverad i undervisning kring informationssökning, bland annat i databaser, för alla elever i årskurs 3. Arbetet kommer involvera samarbete mellan biblioteksansvarig i Västerås kommun och biblioteksansvarig på en annan gymnasieskola inom huvudmannen. Framöver kommer skolenheten ha en skolbibliotekarie, varje vecka. Huvudmannen beskriver att rektorn, lärarna och bibliotekspersonal redan nu har gjort vissa av

ovan insatser, bland annat att eleverna i årskurs 1 har fått information om informationsinhämtning från bibliotekspersonal. Framöver planerar huvudmannen att genomföra ovan planerade insatser. Huvudmannen förväntar sig att kvaliteten i undervisningen kommer att höjas och att det kommer innebära att eleverna får bättre förutsättningar att värdera olika källor och att eleverna blir bättre rustade inför högre studier, arbetsliv samt för att bli demokratiska medborgare.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen genomför de planerade insatserna för att skapa en gemensam förståelse i frågor som rör undervisningen för källkritiskt förhållningssätt.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete även behövde inledas inom följande:

- Lärarna och skolbibliotekarien behöver utveckla undervisningen genom att inkludera teoretiska resonemang och praktiska exempel för att ge eleverna verktyg att på ett medvetet sätt söka information i olika källor.

I huvudmannens redovisning av åtgärder framgår att lärarna på skolenheten har deltagit i utbildningar kring källkritiskt förhållningssätt och skolbibliotekssystem. Relaterat till elevernas gymnasiearbete i årskurs 3 har svensklärare och ansvarig lärare för gymnasiearbetet använt sig av ett gemensamt material som syftar till att utveckla arbetet kring medveten informationssökning och källkritik. Materialet består av en presentation som exempelvis lyfter informationssök, källkritik, sökteknik, sökningar i databaser, AI, algoritmer. Huvudmannen bedömer att det har lett till att kvaliteten i undervisningen har höjts, genom att undervisningen inom gymnasiearbetet har utvecklats och kommit alla elever i årkurs 3 till del tack vare det tidigare beskrivna materialet. Huvudmannen beskriver även att fler exempel på multimodala källor har används inom svenskämnet, utifrån att vägledningen till nationella prov i ämnet främjade detta. Framöver planerar huvudmannen för att lärarna ska arbeta med olika sorters källor. Lärarna ska även arbeta med hur de kan utveckla undervisningen genom att skapa uppgifter som kräver att eleverna breddar sin informationssökning genom att använda databaser, video och bibliotek. Huvudmannen planerar även för att lärarna ska få ta del av utbildning som bland annat innehåller hur de kan använda sociala medier i undervisningen samt hur AI kan användas i källkritiskt syfte. Huvudmannen planerar även för att skolbibliotekarien träffar arbetslag för att utveckla undervisningen, avseende bland annat litteratur som används och informationssökning.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har påbörjat ett arbete som ligger i linje med det som Skolinspektionen anser behövs för att utveckla arbetet. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen genomför de planerade insatserna, för att undervisningen

ska innefatta olika sorters källor och i högre omfattning undervisning kring informationssökning. Skolinspektionen förutsätter vidare att arbetet ska komma alla elever, och inte endast eleverna i årskurs 3, till del.

Bedömningen var till sist att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Lärarna behöver utforma uppgifter som ger eleverna möjlighet att använda källkritik i förhållande till olika sorters källor, så som bild, film, ljud och multimodala källor.

I huvudmannens redovisning av åtgärder framgår att lärarna har fått ta del av utbildning och kollegial samverkan inom området, enligt ovan beskrivning. I ursprungsbeslutet konstaterade Skolinspektionen att eleverna på skolenheten visserligen får träna sitt källkritiska förhållningssätt genom uppgifter och stöd från lärarna, men att uppgifterna sällan inkluderade andra källor än textbaserade. Skolinspektionen rekommenderade därför att lärarna skulle utveckla undervisningen så att uppgifterna omfattar även andra sorters källor. Utöver ovan beskrivning av multimodala källor inom svenskämnet saknar huvudmannens redovisning konkreta beskrivningar av hur undervisningen har utvecklats inom området.

Skolinspektionen bedömer att ytterligare kvalitetshöjande åtgärder behövs. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen gör insatser för att eleverna ska få ta del av stödstrukturer och uppgifter som innebär att de får träna på källkritiskt förhållningssätt även med andra typer av källor än textbaserade samt att detta sker i flera ämnen och årskurser på skolan.

På Skolinspektionens vägnar

X Maria Larsson

Beslutsfattare
Signerat av: Maria Larsson

X Arne Hellmark

Föredragande/utredare
Signerat av: Arne Hellmark

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan.](#)

Bilaga 1: Bedömningsgrunder

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt läroplanen ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla

kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektorn ansvar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesperplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnens syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, söva och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesperplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.